

دانشگاه پیام نور واحد تهران

دانشکده علوم انسانی

گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته حقوق بین الملل

عنوان پایان نامه:

رعایت اصل عدم تبعیض در الحاق کشورها به سازمان جهانی تجارت با تاکید

بر جمهوری اسلامی ایران

نگارش:

داوود فیاضی

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر رضا موسی زاده

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر اسفندیار امیدبخش

بهمن ۱۳۸۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

چکیده

دولتها به عنوان تابعان اصلی حقوق بین الملل ، با استعانت از ابزارهای بین المللی ، به ویژه سازمان های بین المللی که ماحصل اراده های حقوقی آنها می باشند ، بیش از پیش سعی بر تنظیم روابط فیما بین خود با استفاده از مقررات و استانداردهای تضمین کننده صلح و امنیت بین المللی دارند. این تلاش ها در زمینه های مختلف گسترش یافته و موضوعات متنوعی را به خود اختصاص داده و اهداف آنها نیز متعالی تر و مترقی تر گشته است. سازمان جهانی تجارت نیز با توجه به اهداف آن مبنی بر آزادسازی تجاری و رفع موانع تجارت بین المللی کالا و خدمات ، از این قاعده مستثنا نمی باشد. با توجه به تفاوت ساختار حقوقی و تجاری کشورها میزان گرایش آنها به سوی این نهاد بین المللی مختلف می باشد. کشورهای جهان سوم به لحاظ عدم نظارت و دخالت مؤثر در تنظیم مقررات گات و تفاوت نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت با قوانین و مقررات اساسی آنها با احتیاط بیشتری به عضویت در این سازمان می پیوندند.

جمهوری اسلامی ایران چندین سال است که به عنوان عضو ناظر در سازمان جهانی تجارت منتظر تکمیل فرایند عضویت خود می باشد. لازم است تا ضمن بررسی موانع و چالش های حقوقی احتمالی و رفع آنها ، معیارها و شرایط لازم برای عضویت را داشته باشد. در این تحقیق نگارنده به بررسی اصل عدم تبعیض در اساسنامه سازمان جهانی تجارت و نظام حقوقی کشورمان می پردازد. بعلاوه، مصادیق بارز اصول حقوقی ایران که در قالب اصول و مواد قوانین اساسی و عادی انعکاس یافته در مباحث مستقل به دقت ارزیابی و مغایرت های آنها با مقررات گات که تبلور اصول بنیادین آن می باشند، تشریح گردیده است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۵	طرح مساله:
۶	سابقه و ضرورت انجام تحقیق
۱۱	فرضیه‌ها
۱۱	اهداف
۱۲	روش تحقیق و گردآوری اطلاعات:
۱۲	محدودیت‌ها
۱۲	ساماندهی تحقیق
۱۴	بخش نخست: اصل عدم تبعیض: مفهوم و آثار و الزامات تحقق آن
۱۵	فصل نخست: مفهوم اصل عدم تبعیض و تعهدات ناشی از آن
۱۵	گفتار نخست: مفهوم اصل عدم تبعیض
۱۶	گفتار دوم: بررسی دیگر مفاهیم مرتبط
16	بند نخست: مفهوم رفتار دولت کامله الوداد
24	بند دوم: رفتار ملای
۳۱	فصل دوم: الزامات حقوقی اصل عدم تبعیض در نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت
۳۲	گفتار نخست: الزامات حقوقی اصل عدم تبعیض در موافقت‌نامه‌های چندجانبه راجع به تجارت کالا
38	بند نخست: موافقت‌نامه تعرفه و تجارت ۱۹۹۴
39	بند دوم: موافقت‌نامه بازرسی پیش از حمل
43	بند سوم: موافقت‌نامه موانع فری فرا راه تجارت
۴۶	گفتار دوم: بررسی موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات و الزامات ناشی از اصل عدم تبعیض
48	بند نخست: ساختار موافقت‌نامه تجارت خدمات
۴۸	الف: بخشهای شش‌گانه موافقت‌نامه تجارت خدمات
۴۹	۱- حوزه شمول و تعریف
۵۰	۲- تعهدات کلّی
۵۲	۳- تعهدات ویژه
۵۳	ب: ضمایم هشتگانه موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات
۵۳	۱- معافیت از اصل دولت کامله الوداد (ماده ۲)
۵۴	۲- ضمیمه مربوط به جایجائی اشخاص حقوقی عرضه‌کننده خدمات

۵۴	۳- خدمات حمل و نقل هوایی
۵۴	۴- ضمیمه مربوط به خدمات مالی
۵۷	۵- ضمیمه دوم مربوط به خدمات مالی
۵۷	۶- ضمیمه مربوط به مذاکرات در مورد خدمات حمل و نقل دریایی
۵۸	۷- ضمیمه مربوط به خدمات مخابرات
۵۹	۸- ضمیمه مربوط به مخابرات پای
59	بند دوم: اصل عدم تبعیض در موافقت نامه های عمومی تجارت خدمات
۷۰	گفتار سوم: بررسی موافقت نامه جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری و الزامات اصل عدم تبعیض
74	بند نخست: ساختار موافقت نامه ترپس
76	بند دوم: الزامات حقوقی ناشی از اصل عدم تبعیض در ترپس
۷۹	بخش دوم: تحقق الزامات حقوقی اصل عدم تبعیض در نظام حقوقی ایران
۸۰	فصل نخست: قانون اساسی و الزامات حقوقی اصل عدم تبعیض
۸۰	گفتار نخست: منع اعطای امتیاز تشکیلی شرکت ها و موسسات خارجی
۸۶	گفتار دوم: صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی با تصویب هیات وزیران
۸۸	فصل دوم: قوانین عادی و الزامات حقوقی اصل عدم تبعیض
۸۸	گفتار نخست: قوانین برنامه و الزامات حقوقی اصل عدم تبعیض
88	بند نخست: قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۸۹	گفتار دوم: سایر قوانین عادی و الزامات حقوقی اصل عدم تبعیض
89	بند اول: قانون مقررات صادرات و واردات
92	بند دوم: قوانین بانکی
94	بند سوم: قوانین بیمه
96	بند چهارم: قانون مالکیت های مستقیم
101	بند پنجم: قانون حداکثر استفاده از توان فنی و مهندسی تولیدی و صنعتی و اجرایی کشور
102	بند ششم: قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی و آیین نامه آن
104	بند هفتم: قوانین راجع به مالکیت های معنوی
108	بند هشتم: قانون مقررات تردد وسایل نقلیه خارجی
۱۱۱	نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۱۲	فهرست منابع و مآخذ
۱۲۱	پیوست : افول اصل عدم تبعیض

مقدمه

از زمان پیدایش سازمان های بین المللی^۱ و بوجود آمدن مباحث گوناگونی که ناشی از تضاد بین قدرت مطلق دولت ها از یک طرف و قدرت سازمان یافته سازمان های بین المللی از طرف دیگر بوده است،^۲ همواره دولت ها در الحاق به سازمان های مذکور که شخصیت شان به نوعی تجمیع حاکمیتها می باشد^۳ از خود خویش تن داری نشان داده اند. در این میان، نگرانی کشورهای در حال توسعه به جهت ترس از غلبه و نفوذ کشورهای توسعه یافته بیشتر بوده است. کشورها به عنوان تابعان فعال حقوق بین الملل،^۴ با استعانت از ابزارهای بین المللی، به ویژه سازمان های بین المللی که ما حاصل اراده های حقوقی آنها می باشند، بیش از زمان های پیش، سعی بر تنظیم روابط فیما بین خود با استفاده از مقررات و استانداردهای تضمین کننده صلح و امنیت بین المللی دارند. این تلاش ها در زمینه های مختلف گسترش یافته و موضوعات متنوعی را به خود اختصاص داده و اهداف آنها نیز متعالی تر و مترقی تر گشته است. سازمان جهانی تجارت^۵ نیز با توجه به اهداف آن مبنی بر آزادسازی تجاری و رفع موانع تجارت بین المللی کالا و خدمات، از این قاعده مستثنا نمی باشد. تاسیس سازمان جهانی تجارت، یکی از تحولات مهم در حوزه تجارت بین المللی می باشد. تمرکز این سازمان بر اقتصاد آزاد و شفاف و همچنین رقابتی کردن فعالیتهای اقتصادی باعث شده است تا اقتصاد ملی کشورها تحت تاثیر قرار بگیرد. از همین رو کشورها تلاش می کنند تا ضمن ورود به سازمان جهانی تجارت از مزایا و فرصت هایی که این سازمان فراهم می نماید، استفاده کنند.

^۱ در مورد سازمان های بین المللی جهت مطالعه بیشتر بنگرید به: موسی زاده، رضا، حقوق سازمان های بین المللی، تهران، انتشارات میزان، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۹.

^۲ جهت مطالعه بیشتر بنگرید به ابی صعب، ژرژ: مفهوم سازمان های بین المللی، ترجمه: ایرج پاد، شرکت انتشاراتی علمی فرهنگی، تهران، ۱۳۷۲. و باوت، دی، وی: حقوق نهادهای بین المللی، ترجمه: هومن اعرابی، انتشارات اطلاعات، تهران، ۱۳۷۵.

^۳ زمانی، سید قاسم، حقوق سازمان های بین الملل، چاپ دهم، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی، ۱۳۸۷ ص ۳۹.

^۴ آیگناتس زایدل هومن فلدرن، حقوق بین الملل اقتصادی، ترجمه سید قاسم زمانی، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی، چاپ چهارم ۱۳۸۵ ص ۲۱.

^۵ World Trade Organization –WTO.

در خصوص نهادینه کردن روابط تجاری و اقتصادی بین کشورها، اقدامات مؤثری پس از جنگ جهانی دوم آغاز گردید و با وجود افت خیزهای مختلف با انعقاد موافقت نامه ای در زمینه تجارت و تعرفه موسوم به «گات» بین ۲۳ کشور مختلف جهان که اکثراً کشورهای صنعتی و توسعه یافته بودند مدون و منظم گردید^۱. در زمینه سیاسی، نتیجه این تلاش ها به تأسیس سازمان ملل متحد به عنوان سازمانی برای مدیریت مناسبات سیاسی بین المللی انجامید. نتیجه این تلاش ها در عرصه تجارت و بازرگانی در سال ۱۹۴۷ به تأسیس موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) منجر شد.^۲ بسیاری از کشورها مسائل مربوط به تجارت چندجانبه خود را حدود نیم قرن در چارچوب گات پیگیری می کردند. با این وجود، از یک سو به دلیل فقدان یک مبنای حقوقی برای گات، به عنوان یک سازمان بین المللی، و از سوی دیگر به دلیل گسترده و پیچیده تر شدن مسائل مربوط به تجارت و بازرگانی بین المللی ضرورت تأسیس یک نهاد مسئول در این زمینه در دهه آخر قرن بیستم بخوبی آشکار شد.^۳ بر همین اساس اعضای گات در دور اروگوئه که آخرین دور مذاکرات تجاری گات محسوب می شود با تصویب موافقت نامه مراکش سنگ بنای نهاد جدیدی به نام سازمان جهانی تجارت را گذاشتند.

هدف اولیه این موافقتنامه ارتقاء سطح زندگی مردم کشورهای عضو، فراهم آوردن امکانات اشتغال کامل، افزایش درآمدهای واقعی و سطح تقاضا، بهره برداری مؤثر از منابع جهانی و گسترش تولید و تجارت بین المللی عنوان شده است که راهکار نیل به این اهداف تدارک تدابیری برای کم کردن اساسی موانع تعرفه ای و سایر موانع تجاری و رفع تبعیضات بازرگانی می باشد.

اکنون پس از گذشت نیم قرن از تأسیس «گات» و سازمان جهانی تجارت، دولت ها به این نتیجه رسیده اند که صرف نظر از مباحث گوناگون در خصوص الحاق یا عدم الحاق به این سازمان، پیوستن به آن ضرورتی انکار ناپذیر است، زیرا از آنجا که کشورهای عضو این سازمان موظف به

^۱ همان، ص ۱۷۷.

^۲ جهت مطالعه بیشتر بنگرید به سالواتوره، دودومینیک و دیگران، گات و نظریه های جدید تجارت بین الملل، ترجمه احمد اخوی، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، ۱۳۷۵.

^۳ Hoekman, Brain and Michel Kosteci. The Political Economy of the World Trading System : from GATT to WTO. Oxford: Oxford University Press, 1995 .p 78.

رعایت تعهدات مندرج در موافقتنامه های آن در روابط بین خود می باشند ، کشورهای غیر عضو در شرایط محدودکننده تری قرار گرفته و به تدریج بازارهای سنتی خود را از دست می دهند . در سال های اخیر این موافقتنامه از نظر کمی و کیفی دچار دگرگونی های زیادی شده است . با تصویب موافقتنامه تأسیس سازمان جهانی تجارت نهادی پایدار و با ثبات ، با تشکیلات منظم جهت نظارت بر اجرای مقررات و موافقتنامه های تصویب شده ایجاد گردید ، موضوعات مورد بحث متنوع تر و تعداد اعضا افزایش یافت و بر خلاف سال ۱۹۴۷ این بار اکثریت با کشورهای جهان سوم و در حال توسعه بود . در واقع سازمان جهانی تجارت که از ابتدای سال ۱۹۹۵ میلادی برای مدیریت مناسبات تجارت چند جانبه بین المللی جایگزین گات شد، اکنون به یک سازمان بزرگ جهانی تبدیل شده است . اهمیت سازمان جهانی تجارت تا آن حد است که در حال حاضر ۱۵۰ کشور جهان به عضویت این سازمان درآمده و ۳۰ کشور نیز در حال طی کردن فرآیند الحاق هستند این اعضا حداقل ۹۶٪ مبادلات بازرگانی بین المللی را به خود اختصاص داده اند. بنابراین، تقریباً کل تجارت جهانی در دست اعضای این سازمان و تابع قواعد و مقررات آن است و اعضای این سازمان حتی با کشورهای غیرعضو هم حاضر نیستند در چارچوبی نازل تر از این قواعد و مقررات رابطه داشته باشند.

در واقع گات مجموعه ای از قواعد و مقرراتی بود که هرگز از یک مبنای حقوقی به عنوان یک نهاد بین المللی برخوردار نبود و به طور موقت شکل گرفته بود در حالی که سازمان جهانی تجارت یک نهاد بین المللی با ساختار سازمانی دائمی است. این سازمان که از سال ۱۹۹۵ جایگزین گات شده است یک سازمان بین المللی است که علاوه بر موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت در چارچوب موافقتنامه های متعدد دیگری بر حقوق و تعهدات اعضا نظارت می کند. همچنین مقررات گات تنها شامل تجارت کالاها بود در حالی که موافقتنامه سازمان جهانی تجارت علاوه بر تجارت کالاها، تجارت خدمات و جنبه های تجاری مرتبط با مالیات معنوی را نیز در بر می گیرد. اهداف یادشده در مقدمه موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت یعنی مواردی همچون بالابردن سطح زندگی مردم کشورهای عضو، فراهم نمودن امکانات ایجاد اشتغال کامل، افزایش درآمدهای واقعی و بالابردن سطح تقاضا، و بهره برداری مؤثر از منابع جهانی و گسترش تولید تجارت بین المللی اهداف سازمان جهانی تجارت نیز است . به اضافه این که در این سازمان گسترش تولید و

تجارت خدمات نیز علاوه بر گسترش تولید و تجارت کالاها مد نظر قرار گرفته است و استفاده از منابع جهانی هم به حمایت از محیط زیست و رشد پایدار مشروط شده است.

تأثیری که این نهاد بین المللی بر اقتصاد جهان به لحاظ کثرت اعضاء به ویژه حضور همه کشورهای صنعتی و تنوع موضوعات، بر اقتصاد جهان خواهد داشت کشورهای مختلف را بر آن داشت تا بررسیهای لازم در خصوص الحاق خود به گات به عمل آورند.

با توجه به تفاوت ساختار حقوقی و تجاری کشورها درجه گرایش آنها به سوی این نهاد بین المللی مختلف می باشد، کشورهای جهان سوم و خاورمیانه به لحاظ عدم نظارت و دخالت مؤثر در تنظیم مقررات گات و تفاوت نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت با قوانین و مقررات اساسی آنها با دیده تردید به آن نظر می افکندند و با احتیاط بیشتری به عضویت آن در می آیند.

بنابراین در سال های اخیر پیوستن به سازمان جهانی تجارت در دستور کار جمهوری اسلامی ایران قرار گرفته است^۱ و ایران نیز اکنون به عضویت ناظر سازمان جهانی تجارت درآمد و سرگرم آماده سازی فرایند مذاکرات است و دیر یا زود به آن سازمان ملحق شده و باید خود را برای عضویت در آن سازمان آماده کند. اما سیاست گذاران بخش های مختلف اقتصادی کشور به دلیل این که عمدتاً با ماهیت مقررات و قوانین حاکم بر این سازمان آشنایی ندارند و بالطبع تبعات عضویت در این سازمان و تأثیرات آن بر بخش های مختلف را نمی دانند، طبیعی است که نگران آثار الحاق باشند و بعضاً برنامه هایی متناقض با الزامات این سازمان طراحی کنند.^۲

جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک کشور در حال توسعه با ساختار حقوقی متمایز، به خاطر دخالت مبانی مذهبی و دینی در وضع و تصویب قوانین و مقررات حاکم بر آن و وضعیت خاص سیاسی و فرهنگی از جمله کشورهای است که با دقت مضاعفی به بررسی موضوع الحاق یا عدم

^۱ افراسیابی، کاوه، ایران و سازمان جهانی تجارت، اطلاعات سیاسی اقتصادی، سال دهم، شماره ۹۹-۱۰۰، آذر و دی ۱۳۷۴، ترجمه علیرضا جلیب و رفعتی، محمد رضا: بررسی آثار احتمالی عضویت جمهوری اسلامی ایران در گات، پیام دریا، ش ۳۳، خرداد، ۱۳۷۴.

^۲ کمالی اردکانی، مسعود، "الزامات قانونی بخش خدمات مخابرات ایران در الحاق به سازمان تجارت جهانی"، مجموعه مقالات همایش راهبرد توسعه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران و عضویت در سازمان تجارت جهانی مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی، تهران، ۱۳۸۳، ص ۳۳۰.

الحاق خود به سازمان جهانی تجارت پرداخته است. البته متأسفانه مراجعه به اسناد و مدارک و سوابق علمی و اجرایی این حقیقت را بر ما آشکار می نماید که قسمت اعظم همت ارباب تحقیق و تألیف و مراجع رسمی و دولتی مصروف بررسی آثار اقتصادی الحاق ایران به گات گردیده است و کمترین توجهی نسبت به آثار حقوقی شده است و جز چند مقاله و نوشتار مختصر و برگزاری سمینارهای معدود که بیشتر حول محور مقررات گات چرخ خورده، نه تأثیر آنها بر نظام حقوقی کشورمان، اقدام مؤثر و قابل توجهی در این زمینه صورت نگرفته است و حتی قریب به اتفاق مطالبی که به رشته تحریر درآمده اند مربوط به سال های گذشته می باشند که با توجه به تحولات اخیر موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت و تأسیس سازمان جهانی تجارت تا حدودی با واقعیات فاصله دارند. حال آنکه حضور در سازمان جهانی تجارت بدون شناخت ماهیت کلی آن، نقشی که در نظام حقوقی کشورهای در حال توسعه و به طور مشخص در نظام حقوقی - اقتصادی ایران دارد و عدم آمادگی مناسب برای عضویت درست نبوده زیرا عدم وقوف بر مسائل فوق موجب عدم بهره گیری صحیح از امکانات و توانائیهای سازمان جهانی تجارت می گردد.

اهمیت موضوع و تأثیری که در سرنوشت کشور دارد نگارنده را مصمم ساخت تا به بررسی آثار حقوقی الحاق ایران به سازمان جهانی تجارت پردازد. در این راستا یک مساله مهم انطباق قوانین و مصوبات داخلی با اصول و قواعد کلی حاکم بر سیستم تجاری در چارچوب سازمان جهانی تجارت می باشد. یکی از اصول مهم ناظر بر تجارت در چارچوب سازمان «اصل عدم تبعیض» می باشد. جمهوری اسلامی ایران چندین سال است که خواهان ورود به سازمان جهانی تجارت می باشد. بنابراین لازم است تا معیارها و شرایط لازم برای عضویت را داشته باشد و همچنین لازم است تا موانع و چالش های حقوقی احتمالی را بررسی و رفع نماید. در این تحقیق نگارنده به بررسی اصل عدم تبعیض در اساسنامه سازمان جهانی تجارت و نظام حقوقی کشورمان می پردازد. در مقدمه موضوعاتی از قبیل طرح مساله، فرضیه ها، اهداف، سوابق تحقیق، روش گردآوری اطلاعات و تحقیق و همچنین ساماندهی تحقیق بررسی خواهد شد.

طرح مساله:

به نظر می رسد یکی از مهمترین چالشهای استراتژیک فرا روی جمهوری اسلامی ایران در آینده چگونگی الحاق به سازمان جهانی تجارت می باشد. ایران هم اکنون بعنوان عضو ناظر سازمان جهانی تجارت فرایند پیچیده عضویت را آغاز نموده است. به طور عمده فرایند الحاق دارای دو بعد اقتصادی و حقوقی می باشد که پیش نیاز الحاق در حوزه حقوقی بررسی تعهدات و تکالیف مقرر جهت عضویت و تطبیق آن با نظام حقوقی و مقررات رایج کشور می باشد. از طرفی بنیان سازمان جهانی تجارت بر استاندارد سازی فرایندهای تجارت در بین کشورها براساس نظامهای برابر حقوقی مطابق منشور ملل متحد استوار است. یکی از مبانی سازمان جهانی تجارت در راستای جهانی شدن اصل عدم تبعیض می باشد که در دو اصل رفتار ملی و اصل دولت کامله الوداد تجلی می یابد. بررسی مطابقت نظام حقوقی کشور که نظام ملی و مبتنی بر اصول حاکمیت و تعصبات داخلی است با اصول فوق جهت تبیین موارد نقض، مغایرت و خلا قانونی مساله اساسی می باشد. تعهدات حاکم بر کشورهای متقاضی عضویت به گونه ای است که این کشورها باید نظامات حقوقی و مقررات خود را تغییر دهند. لذا سوالات تحقیق عبارتند از:

- ۱- اصل عدم تبعیض چیست؟
- ۲- الزامات اصل عدم تبعیض در نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت چگونه تبیین شده است؟
- ۳- مفهوم اصل تبعیض در قالب نظام حقوقی ایران چگونه قابل تحقق است؟

سابقه و ضرورت انجام تحقیق

پیوستن ایران به سازمان جهانی تجارت یکی از مسائل سرنوشت ساز کشور در آینده خواهد بود که در این خصوص ضرورت تولید ادبیات و تعمیق و غنای آثار موجود و نیز تبیین زوایای حقوقی آن مساله اساسی و نیازمند توجه می باشد. تاکنون کتب علمی در موضوع سازمان جهانی تجارت تولید شده است که عمدتاً توسط دفتر نمایندگی تام الاختیار سازمان جهانی تجارت وزارت بازرگانی بوده است. عمده این کتب عبارتند از:

۱. اخوی، احمد، گردآورنده و مترجم، **مسایل و تحولات تجارت بین المللی** "از گات تا سازمان تجارت جهانی، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۸۴

۲. ادیب، محمدحسین، ایران و سازمان تجارت جهانی، بحران اقتصاد بازار و دموکراسی در ایران، اصفهان: محمدحسین ادیب، ۱۳۸۰
۳. امیدبخش، اسفندیار، سازمان جهانی تجارت ساختار، قواعد و موافقت‌نامه‌ها " مجموعه آموزشی"، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۵
۴. امیری، حسینعلی، اجرای حقوق مالکیت صنعتی در مقررات سازمان جهانی تجارت و حقوق ایران، تهران: میزان، ۱۳۸۸.
۵. ایروانی، محمدجواد، تجارت در آینده: درآمدی بر سازمان تجارت جهانی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۱
۶. آذری، مصطفی، ایران و سازمان تجارت جهانی: فرصت‌ها، چالش‌ها، موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ۱۳۸۶
۷. بررسی مقایسه‌ای حقوق مالکیت فکری در سازمان جهانی تجارت و سازمان جهانی مالکیت فکری، سازمان جهانی مالکیت معنوی، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۴
۸. برقی‌اسکویی، محمد مهدی، تعامل تجارت و محیط زیست در جهان با توجه به نگرش سازمان جهانی تجارت مطالعه موردی ایران، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۶.
۹. بزرگی، وحید، درآمدی بر سازمان تجارت جهانی و الحاق ایران، تهران: قومس، ۱۳۸۵
۱۰. بیدآباد، بیژن، سازمان تجارت جهانی و الحاق ایران: (پیش نیازهای اصلاح ساختار اقتصاد کشور)، تهران: گیتی هنر/ ۱۳۸۴
۱۱. تحلیلی پیرامون تجارت تجربه عملی پیوستن برخی از کشورهای سازمان تجارت جهانی و آثار اقتصادی الحاق ایران به آن، ایران. وزارت امور اقتصادی و دارایی. معاونت امور اقتصادی، تهران: وزارت امور اقتصادی و دارایی معاونت امور اقتصادی ۱۳۷۴
۱۲. نغرفه‌ها و موانع غیرتعرفه‌ای در سازمان جهانی تجارت، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۷۷.
۱۳. تمیزی، علیرضا، موافقت‌نامه‌های مرتبط با فناوری اطلاعات در سازمان جهانی تجارت، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۸.

۱۴. چگونگی الحاق به سازمان جهانی تجارت، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی/۱۳۸۱.
۱۵. حسینی، میرعبدالله، سیاست تجاری کشاورزی ایران و تعیین معادلهای تعرفه‌ای در قالب ضوابط سازمان جهانی تجارت، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۸۴.
۱۶. راستی، محمد، آثار الحاق به سازمان جهانی تجارت بر توسعه مالی در اقتصاد ایران، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۸۷.
۱۷. رحیمی بدر، بیتا، فرایند الحاق به سازمان تجارت جهانی (تجربیات کشورهای منتخب)، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۸۸.
۱۸. رضا پاکدامن، رفتار ویژه با کشورهای در حال توسعه در نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۷۹.
۱۹. زارع، محمدحسن، کتاب‌شناسی سازمان جهانی تجارت، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۷.
۲۰. زارع، محمدحسن، سرمایه‌گذاری خارجی و سازمان جهانی تجارت با نگاهی به وضعیت ایران، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۵.
۲۱. سابتلند، پیتر، آینده سازمان جهانی تجارت، تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۶.
۲۲. شناخت سازمان تجارت جهانی، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۸۳.
۲۳. شیشه‌چی‌ها، مجتبی، فرهنگ دو سویه اصطلاحات تخصصی سازمان تجارت جهانی: فارسی - انگلیسی، انگلیسی به فارسی، تهران: نشر قانون، ۱۳۸۶.
۲۴. صادقی، محسن، آثار حقوقی الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی بر یارانه‌های صادراتی بخش صنعت، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۸۵.
۲۵. صادقی، محسن، حمایت از ابداعات دارویی و الحاق به سازمان تجارت جهانی: مبانی نظری و نظام حقوقی، تهران: میزان، ۱۳۸۷.
۲۶. صادقی یارندی، سیف‌اله، فرهنگ توصیفی اصطلاحات تجارت بین‌الملل و سازمان جهانی تجارت، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۵.
۲۷. صناعی، علی، پذیرش ایران در سازمان تجارت جهانی و پیش‌بینی تأثیرات آن بر صنایع، انجمن مدیران صنایع اصفهان، ۱۳۷۸.

۲۸. فاخری، مهدی، سازمان جهانی تجارت و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تهران: وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۸۲
۲۹. فتحي زاده، امير هوشنگ، بایسته‌های الحاق به سازمان جهانی تجارت در زمینه مالکیت فکری تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۳.
۳۰. کانال-فورگ، اریک، حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی، تهران: مجد، ۱۳۸۷
۳۱. کشورهای در حال توسعه و سازمان جهانی تجارت (گات): فرصت‌ها و چالش‌ها، تهران: ثالث، مرکز مطالعات جهانی شدن، ۱۳۸۶
۳۲. کمالی اردکانی، مسعود، تجارت خدمات در سازمان جهانی تجارت، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، شرکت چاپ و نشر بازرگانی، ۱۳۸۳
۳۳. گودرزی، هوشنگ، سازمان جهانی تجارت، سابقه، نظریه‌ها و اصول و مقررات حاکم، تهران: ترقی، ۱۳۸۰.
۳۴. مجموعه مقالات همایش بررسی جنبه‌های حقوقی سازمان جهانی تجارت، همایش بررسی جنبه‌های حقوقی سازمان جهانی تجارت (نخستین: ۱۳۷۵: تهران)، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۷۶.
۳۵. میرقادری، لیلا، سازمان تجارت جهانی، تهران: ابریشمی‌فر، ۱۳۸۸
۳۶. وکیل، امیرساعد، حمایت از حقوق مالکیت فکری در سازمان جهانی تجارت و حقوق ایران، تهران: مجد، ۱۳۸۳.
۳۷. وکیل‌زاده رهنمازندی، ایمان، حضور ایران در سازمان تجارت جهانی و رقابت‌پذیری صنعت خودروی کشور، تهران: روشنی، ۱۳۸۷
۳۸. وکیل‌زاده رهنمازندی، ایمان، حضور ایران در سازمان تجارت جهانی و رقابت‌پذیری صنعت خودروی کشور، تهران: روشنی، ۱۳۸۷.
۳۹. یحیی فتحي و همکاران، دیپلماسی تجاری: اصول و مبانی، عوامل تعیین‌کننده و تجربه کشورهای منتخب، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۸۸.
- همایش بررسی جنبه‌های حقوقی سازمان جهانی تجارت نیز از سوی این دفتر برگزار گردید. همچنین ده‌ها عنوان پایان‌نامه در موضوعات مرتبط با سازمان جهانی تجارت نیز تدوین شده است که عمده آنها در حوزه‌های اقتصادی می‌باشد که برخی از آنها به بررسی تبعات الحاق ایران

- در زیر بخشهای اقتصادی پرداخته اند. دسته کمی نیز به زوایای حقوقی مانند ساختار حقوقی سازمان، نظام حل و فصل اختلافات و حقوق مالکیت معنوی پرداخته اند که به شرح ذیل می باشند.
- ۱) احمدی خلجی، ناصر، بررسی ساختار حقوقی سازمان تجارت جهانی و مساله ایران، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، رشته حقوق بین الملل، سال ۱۳۷۶.
 - ۲) بابایی، حسن، تبعات الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، رشته حقوق بین الملل، سال ۱۳۸۱.
 - ۳) بیات پیلان، حسن، بررسی چالشهای پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی از منظر حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، رشته حقوق بین الملل، سال ۱۳۸۱.
 - ۴) جمشیدی، محسن، موانع قانونی پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، رشته علوم سیاسی سال ۱۳۸۱.
 - ۵) چراغی، حسن، تبعات پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، رشته مطالعات ایران، ۱۳۸۳.
 - ۶) خمیسی زاده، مهران، موانع ساختاری جهاتی شدن سازمان تجارت جهانی با مطالعه موردی ایران، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، رشته علوم سیاسی، سال ۱۳۸۰.
 - ۷) سلیمانی کوه بنایی، محمد، آثار حقوقی عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، رشته حقوق خصوصی، سال ۱۳۸۱.
 - ۸) عیساییان، جبار، آثار حقوقی الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده حقوق، رشته حقوق بین الملل، سال ۱۳۷۵.
 - ۹) کی سان دخت، گیلدا، آثار پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی بر مقررات داخلی ناظر بر خدمات، دانشگاه تهران، پردیس قم، در رشته حقوق خصوصی، سال ۱۳۸۴.

لذا تاکنون پایان نامه ای شامل یکی از اصول اساسی سازمان جهانی تجارت و مورد ابتلای الحاق ایران از زاویه حقوقی و با نگاه کاربردی و در تمام پیکره کلیه اسناد سازمان و به شیوه ای تلفیقی تحقیق نشده است.

فرضیه ها

- ۱- بنیان سازمان جهانی تجارت بر استاندارد سازی فرایندهای تجارت بین الملل بین کشورها در حوزه های سه گانه این سازمان شامل کالا، خدمات و مالکیت فکری و یکسان سازی رفتار کشورها مبتنی بر مفهوم عدم تبعیض استوار است به گونه ای که رفتار هر کشوری با فعالان تجارت از اتباع بیگانه و غیر تبعه خود متفاوت از رفتاری که با اتباع خود دارد نباشد و عدم تبعیضی انجام نگردد که در دو اصل رفتار ملی و اصل دولت کامله الوداد در نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت و اسناد حقوقی آن مندرج می باشد.
- ۲- الزامات اصل عدم تبعیض نیازمند رفتار یکسان با اشخاص بیگانه به مانند اشخاص و اتباع داخلی می باشد که تحقق آن در نظام حقوقی ایران نیازمند بررسی جدی می باشد.
- ۳- نظام حقوقی ایران در وضعیت فعلی الزامات مفهوم عدم تبعیض را جهت عضویت ایران به سازمان جهانی تجارت تامین نمی کند و نیازمند انجام اصلاحاتی می باشد.

اهداف

- تبیین هر چه بیشتر ابعاد عضویت ایران در سازمان جهانی تجارت
- تبیین هر چه بیشتر خलाهای حقوقی در ساختار نظام حقوقی ایران جهت عضویت ایران به سازمان جهانی تجارت
- رشد و ارتقای آثار علمی موجود در خصوص الحاق ایران از زاویه حقوقی و با نگاه کاربردی
- کمک به تصمیم سازان کشور در مجلس و سایر دستگاهها

روش تحقیق و گردآوری اطلاعات:

روش انجام تحقیق توصیفی و تحلیلی است. به این ترتیب که ابتدا از منابع موجود عناصر و اجزاء و مفهوم اصل عدم تبعیض استخراج می شود. سپس با توجه به مفاد قانون اساسی و قوانین عادی در فرض عضویت ایران موارد مغایرت با مفهوم عدم تبعیض تبیین می شود. روش نگارنده در گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای می باشد. در این راستا نگارنده از کتاب، مقاله و همچنین اسناد استفاده می نماید.

محدودیت ها

نظر به آن که موضوع انتخاب شده دارای ابعاد گسترده ای در مجموعه اسناد فنی و مبسوط سازمان جهانی تجارت است که نیاز به توان و زمان بیشتری برای بررسی تفصیلی دارد، لذا در این تحقیق نگارنده در حد پایان نامه کارشناسی ارشد به بررسی موضوع پرداخته است. به عبارت دیگر لازم است تا تمام جزئیات اسناد سازمان جهانی تجارت و همچنین قوانین و مقررات داخلی تجزیه و تحلیل شود که این کار زمانی بیشتر از زمان معین شده برای پایان نامه کارشناسی ارشد نیاز دارد. انتظار می رود که پژوهشگران بعدی بتوانند ابعاد مختلف این موضوع را به طور مفصل تر مورد بحث قرار دهند.

ساماندهی تحقیق

این تحقیق در دو بخش ارایه می شود. در بخش نخست به بررسی مفهوم، پیشینه تاریخی و آثار اصل عدم تبعیض و الزامات حقوقی ناشی از آن پرداخته می شود. این بخش خود مشتمل بر دو فصل به شرح زیر است: فصل اول به مفهوم اصل عدم تبعیض و تعهدات ناشی از آن و در فصل دوم به بررسی الزامات حقوقی ناشی از اصل عدم تبعیض در چارچوب نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت در موافقت نامه های چندجانبه راجع به تجارت کالا تجارت خدمات و جنبه های تجاری حقوق مالکیت فکری پرداخته می شود.

در بخش دوم تحقق الزامات حقوقی اصل عدم تبعیض در نظام حقوقی ایران در دو فصل قانون اساسی و قوانین عادی مورد بحث قرار می گیرد. در پایان نیز نتیجه گیری و پیشنهادات ارائه می شود.

بخش نخست: اصل عدم تبعیض: مفهوم و آثار و الزامات تحقق آن